

Revoluční vlády

Petr Kropotkin

1882

Obsah

I.	3
II.	5
III.	6

I.

Nynější instituce, jež umožňují útlak člověka člověkem, musíme nahradit lepšími, aby svoboda, rovnost a bratrství nebyly nadále jen prázdnými slovy, ale skutečností. Všechny minulé formy vlády nebyly nic víc než různé podoby útlatku a musí být nahrazeny novými způsoby spolčování - to je jasné všem, ať už mají sebemíň revolučního cítění. A nemusíme být žádnými novátory, abychom došli k závěru, že nepravosti dnešní společnosti jsou příliš nápadné, aby si jich nevšiml žádný rozumně uvažující člověk. Co se týče svržení zastaralých institucí, je všeobecně známo, že se tak někdy děje, aniž by vyvstaly nějaké vážnější potíže. Existují okamžiky, kdy se vlády pod nátlakem revolučního cítění lidu zhroutí skoro samy od sebe - jako domečky z karet. Stalo se tomu tak v letech 1848 a 1870.

Svrhnout vládu - to je jediný cíl revoluční buržoazie. Pro nás to není nic jiného než začátek sociální revoluce.

A teprve když se státní mašinerie vyšine z kolejí a úřednická hierarchie bude natolik dezorganizována, že nebude vědět, komu má sloužit a vojáci ztratí důvěru ve své vůdce, zkrátka, až bude oslabena celá armáda kapitalistů, pak až staneme před velkým okamžikem změny všech institucí, které ekonomicky a politicky zotročují lid. Dosáhli jsme možnosti svobodně jednat - jak se zachovají revolucionáři?

Na tuto otázku odpoví pouze anarchisté slovy: Žádnou vládu, anarchii! Všichni ostatní zvolají: Revoluční vládu! Rozcházejí se pouze v názoru na podobu všeobecným volebním právem určené státní nebo místní vlády, jiní se rozhodli pro revoluční diktaturu.

"Revoluční vláda" - to jsou dvě slova, která připadnou podivná těm, kteří si pokouší uvědomit význam slov *sociální revoluce* a *vláda*. Tato dvě slova se navzájem vylučují a protirečí si.

Určitě jsme již zažili despotické vlády - pro každou vládu je charakteristické zpátečnictví a protirevoluční zaujatost, v případě nutnosti se uchýlí k diktatuře. Ale nikdy jsme nezažili *revoluční vládu*, a to z jednoho prostého důvodu: revoluce znamená odstranění staletého zastaralého zřízení během několika dnů, likvidaci současné formy vlastnictví, odstranění společenských vrstev, rychlou změnu převládajících morálních názorů (lépe řečeno pokrytectví), znamená osobní svobodu, spontánní akci apod. - to je pravý opak, je to negativní postoj k současné vládě, jež představuje dnešní "pořádek" - konzervatismus, zachování současných institucí, zapření individuální iniciativy a akce. A přesto se o tom všem mluví tak, jakoby byla revoluční vláda nejjednodušší věcí na světě, stejně samozřejmou a známou jako monarchie, císařství či papežství!

Chápeme, proč revoluční buržoazie hlásá tuto ideu, neboť víme, že pojem revoluce chápe jako zlepšenou formu buržoazní republiky, obsazení všech dnes ještě bonapartisty a royalisty držných míst republikány, nanejvýš oddělení státu a církve, zabavení církevního majetku ve prospěch státu a zejména budoucích vlastníků těchto statků, snad i volební právo a podobné drobnosti. Ale to, že revoluční socialisté vystupují coby apoštolové této ideje lze vysvětlit dvěma způsoby - buď jsou plni buržoazních předsudků, které (aniž by to postřehli) načerpali z literatury buržoazie a jsou stále ovládnáni duchem servilismu, jež je následkem staletého otroctví a tak si svobodu nedovedou ani představit - anebo nesouhlasí s revolucí, o níž pořád mluví a spokojili by se pouze se zlepšením dnešní vlády a převzetím moci a myslí si, že později zjistí, co je potřeba udělat, aby se lid uklidnil. Vystupují proti dnešním mocipánům jen proto, že mají zájem o jejich pozici. S těmito lidmi si nemáme co říct a proto se obracíme na ty, jež se upřímně mýlí.

Začneme tedy s první z obou "revolučních forem vlády" - vládou volenou.

Královská či jiná moc je svržena, kapitalisté zmateni, všude probíhá diskuse o veřejných záležitostech a všichni se vyslovují pro pokrok. Nové ideje jsou velice rozšířené, uznala se možnost opravdové změny - mělo by se hned začít jednat a bez otálení zahájit reorganizaci a tak připravit půdu pro nový život. Ale co nám navrhuji oni? Vyzvat lid, aby si zvolil novou vládu a jí svěřil svou práci, kterou by každý z nás vykonával z vlastní iniciativy!

To se událo v Paříži po 18. březnu 1871. Jeden přítel se nám svěřil, že " vždy bude vzpomínat na okamžiky osvobození. Vyšel jsem ze své podkrovní světnice v latinské čtvrti, abych se nadýchal svobodného vzduchu, který proudil velkými bulváry z jednoho konce města na druhý. Všichni hovořili o veřejných záležitostech: zapomněli na osobní problémy, už nezáleželo na koupi či prodeji - všichni byli připraveni vykročit do budoucnosti. I samotnou buržoazii zachvátilo všeobecné nadšení, spokojeně vyhlížela nový svět. "V sociální revoluci budeme všichni držet spolu, jsme připraveni!" Příznivé podmínky pro revoluci zde byly a když jsem večer vstoupil do své světnice, řekl jsem si: "jak krásné je lidstvo! Nikdy jsme jej neznali, vždy ho zapírali!" Potom přišly volby, byli jmenováni členové Pařížské komuny a síla obětavosti, ochota jednat pomalu uhasínala. Každý se začal opět zabývat svými obvyklými záležitostmi, zatímco si říkal: "nyní máme řádnou vládu, nechme ji jednat..." Víme, co potom následovalo.

Místo toho, aby lid sám jednal, šel kupředu a vrhl se vstříc novému pořádku, svěřil se do rukou vládců a přenechal jim rozhodování. To byla první část - nevyhnutelný následek voleb. Co ale udělají tito vládcí, kterým byla svěřena důvěra lidu?

Volby neproběhly nikdy svobodněji než v březnu 1871. To připustili dokonce i zpátečníctví protivníci. Nikdy si široká masa voličů nepřála víc zvolit ty nejlepší muže, muže budoucnosti a postavit je do čela revoluce, jako tomu bylo tehdy. A také to udělala. Všichni známí revolucionáři byli zvoleni neobyčejně velkou většinou. Jakobíni, blanquisté a internacionalisté - tyto tři revoluční frakce byly zvoleny do rady Pařížské komuny. Volby nemohly zplodit lepší vládu.

Výsledek známe. Zavření na radnici s úkolem jednat stylem předešlých vlád byli ti nejohavnivější revolucionáři odsouzeni k neschopnosti a neplodnosti. Se vši svou dobrou vůlí a myslí nebyli ani schopni zorganizovat obranu Paříže. Pravda, dnes kvůli tomu obviňujeme osoby, ale ty nebyly příčinou této porážky, byl to užitý systém.

V podstatě může všeobecné přímé volební právo v případě svobodných voleb v nejlepším případě zplodit shromáždění, jež v určitou dobu vyjadřuje průměrný postoj masy, který na začátku revoluce představuje většinou velmi neurčitou a nejasnou představu o dalším postupu. Kdyby jen byla většina národa už před tím, než svrhne vládu, schopná sjednotit se v dalším postupu. Byl by tento sen salonních utopistů reálný, nikdy by revoluce nebyla krvavá: většina národa by vyslovila svou vůli a zbytek by se jí podřídil. Není tomu ale tak. Revoluce většinou vypukne ještě dřív, než by mohla být uskutečněna všeobecná dohoda a ti, kteří mají jasnou představu o tom, co je potřeba udělat, jsou v tomto momentu zastoupeni malou menšinou. Většina má nejasnou představu o cíli, jehož by chtěla dosáhnout a neví, kterou cestu zvolit. Praktické řešení se naskytne až tehdy, když započne změna a bude výsledkem samotné revoluce, národa v akci anebo nebude ničím, neboť mozek jednotlivců není schopný toto řešení, jež je výsledkem praktického života národa, nalézt.

A současné poměry by působily na zvolený spolek i tehdy, když by nebyl zatížen břemenem vlády. A těch několik málo mužů reprezentujících revoluční ideje své doby si připadá znevýhodněno zástupci revolučních idejí minulosti nebo platného pořádku. Tito muži, kteří by právě v revolučních dnech byli tak potřební mezi lidem, aby své ideje přeložili do řeči zbraní a tak odstranili staré instituce. A tito muži vedou v sálech diskuse o nereálných věcech a chtějí tak o svých idejích přesvědčit nepřátele, zatímco jediný prostředek, kterým by se toho dalo dosáhnout, je začít podle nich jednat. Vláda se přeměňuje v parlament se všemi jeho nevýhodami. Táto vláda bude té revoluční velice vzdálená a stane se *překážkou* pro revoluci a tak lid shledá nutné sesadit ty, jež ještě včera oslavoval. Ale to už není tak lehké. Nová vláda, jež si urychleně vybudovala novou správní mašinérii a tak upevnila svou moc a vynutila si poslušnost, zdaleka není ochotná se svého místa jen tak vzdát. A čím je méně demokratická, tím hůře to půjde. Existuje jen jediné řešení: sesadit ty, kteří ještě včera ztělesňovali veškeré naděje.

A už vidíme, jak se revoluce štěpí. Kromě toho, že se vyplývalo mnoho drahocenného času, ztrácí síly vnitřními rozpory mezi přívrženci nové vlády a těmi, kteří ji chtějí sesadit. A to vše jen proto, že lidé neuznali, že nový život vyžaduje novou společnost a revoluce nelze provádět po starém, protože nepochopili *rozpor* mezi revolucí a vládou, neboť jedna - ať už v jakékoliv formě - *vylučuje* tu druhou a *že kromě anarchie neexistuje žádná revoluce*.

To stejné platí i o té druhé formě vlády, kterou nám doporučují - revoluční diktatuře.

II.

Nebezpečí, kterým je revoluce vystavována, jestliže se nechá ovládnout zvolenou vládou, jsou natolik zřejmá, že se jich jedna z revolučních teorií zřekla. Uznala, že si lid v době revoluce nemůže zvolit vládu, jež by v určitém smyslu nepřipomínala minulost a nebrzdila vývoj, zejména pokud se jedná o velké ekonomické, politické a morální znovuzrození, jež chápeme jako sociální revoluci. Proto se zřekla ideje legální vlády alespoň v době povstání proti zákonům a požaduje "revoluční diktaturu".

Ríká, že "strana, jež svrhne vládu, ji násilně nahradí. Bude se snažit dostat k moci a jednat revolučním způsobem. Zajistí si svůj vzestup, zničí staré zřízení a bude si bránit získané postavení. Gilotinu těm, kteří nebudou chtít uznat její autoritu a také těm - ať už lidu nebo buržoazii - jež nebudou plnit rozkazy a účastnit se revoluce. Takto uvažují lidé typu Robespiera - ti, kteří si z velkých hrdinských eposů minulých století nezapamatovali nic jiného, než období jejich úpadku, ti, kteří se ve škole učili jen řeči zastánců republiky.

My anarchisté zaujímáme k diktatuře strany či jednotlivce - což je v podstatě to samé - rozhodný postoj. Víme, že sociální revoluce nemůže být vedena duchem jednotlivce nebo jedné skupiny. Víme, že revoluci a vládu *nelze* sjednotit. Co záleží na tom, jak pojmenujeme vládu - ať už ji označíme za diktaturu, království nebo parlament, je to pořád to samé. To, co v našem hnutí představuje pravdu a sílu, lze shrnout v základní větě: nic není dobré a trvalé kromě toho, co vytvořila svobodná iniciativa lidu a co se snaží znemožnit jakoukoliv vládu. Proto by se muselo i s těmi *nejlepšími* z nás naložit jako se zrádci, pokud by jejich ideje lid nepřijal, aby mohly být uvedeny do praxe a pokud by se staly pány oné mocné mašinerie - vlády, jež by jim umožnila jednat podle vlastního uvážení a libosti.

Víme, k čemu vede i ta v nejlepším úmyslu zřízená diktatura: k vraždě revoluce! A také víme, že tato idea diktatury je výsledkem šíleného vládního fetišismu, který spolu s náboženským fetišismem vždy ztělesňoval otroctví.

Dnes se nesnažíme oslovit anarchisty, ale vládní revolucionáře, kteří se ovlivnění předsudky své výchovy nacházejí v upřímném omylu a stejně tak upřímně touží o tomto problému diskutovat. Proto chceme vycházet z hlediska jejich postavení.

Předem ještě jedna obecná poznámka - ti, kteří zastávají myšlenku diktatury, zpravidla nepostřehnou, že tak připravují půdu pro ty, jež je později zničí. Robespierrovi obdivovatelé by udělali dobře, kdyby si v paměti uchovali jeho výstižná slova: Z principu diktatury nezavrhují, ale ... "Měj se na pozoru", takto odpověděl Mandarovi, jež mluvil o tom, že se "Brissot stane diktátorem!"

Ano, Brissot - podlý girondista, zuřivý nepřítel lidu požadujícího rovnoprávnost a energický zastánce vlastnictví, jež svého času označil za krádež, Brissot, který by bez výčitek svědomí nechal uvěznit Hérberta, Marata a ostatní přední jakobíny!

Tento výrok je z roku 1792. Touto dobou se ve Francii počítal již třetí revoluční rok. Monarchie už v podstatě neexistovala, zbývalo už jen uštedřit jí smrtelnou ránu. Také feudální systém byl zničen. A přesto měl i v této době, kdy se revoluce volně rozvíjela, kontrarevolucionář Brissot šanci být zvolen diktátorem! A jak tomu bylo dříve, v roce 1789? Mirabeau - který vyjednával s králem - byl málem zvolen předsedou vlády, nebýt zásahu lidových vrstev a rolníků, kteří zpochybňovali každou novou vládu zřízenou v Paříži nebo jiném kraji.

Ale provládání předsudky oslepily zastánce vlády natolik, že radši připravují půdu diktatuře nového Brissota nebo Napoleona, než aby se vzdali své myšlenky: dát lidu takového pána, který by byl schopný jej osvobodit.

Tajné spolky přispěly v době restaurace Bourbonů a za Ludvíka Filipa k udržení myšlenky diktatury. Republikánská buržoazie tehdejší doby podporovaná pracujícími dlouho vymýšlela tajné plány na svržení císařství a nastolení republiky bez toho, aby se zamyslela nad tím, jak velkou změnou musí Francie projít, jen aby jí mohla vládnout republikánská buržoazní vláda. Namlouvala si, že by spiknutím mohla jednoho dne svrhnout vládu, uchopit moc do svých rukou a nastolit republiku. Skoro třicet let pracovaly tajné spolky s neomezeným nasazením, heroickou výdrží a odvahou. A pokud byla republika výsledkem

únorového povstání z roku 1848, byla jím díky tajným spolkům, díky propagandě přímé akce, kterou se spolky během oněch třiceti let řídily. Bez jejich hrdinského úsilí by dnes republika neexistovala.

Cílem buržoazie bylo zmocnit se moci a zavést republikánskou diktaturu. Pochopitelně se jí to nikdy nepovedlo. Jako vždy nevedlo ke svržení císařství žádné spiknutí, ale nevyhnutelný sled událostí. Spiklenci zorganizovali svržení, rozsáhle šířili republikánské ideje, její mučedníci se stali vzorem lidu, ale ta poslední rána, která buržoazního krále svrhla definitivně, byla daleko mocnější, než jakou by mohl uštedřit tajný spolek: vyšla z lidu samotného.

Výsledek známe. Strana, která svržení připravila, byla ze schodů radnice vytlačena. Ti, kteří byli natolik opatrní, že se nevystavili nebezpečí spiknutí, využili okamžiku a zmocnili se vlády. Spisovatelé, advokáti a řečníci, kteří si chtěli udělat jméno, se chopili vlády, zatímco ti praví republikáni zbrojili. Ti známější byly bezmyšlenkovitě zvoleni davem, ti druzí se sami protlačili dopředu a byli přijati, protože jejich jména nepředstavovala nic než neurčitý program.

Neříkejte nám, že to jiní udělají lépe, že chyba byla v nedostatku praktického ducha v aktivní straně ... Ne a tisíckrát ne! Je zákonem, že tak jak se pohybují hvězdy, tak i aktivní strana zůstane mimo hru jakmile se k moci dostanou intrikáři a žvanilové. Jsou více obeznámeni se zbraní, jež dovede uštedřit tu poslední ránu. Dostanou i více hlasů - ať už se bude rozhodovat volebními lístky nebo i bez nich, pomocí aklamace nebo volebních uren, v podstatě to je způsob tiché volby, která je v takovýchto okamžicích aklamací - všichni lidé je oslavují a zejména pak nepřátelé revoluce, kteří na špičce upřednostňují absolutní nuly. A v celé té slávě jsou vůdci uznáni ti, kteří jsou největším nebezpečím pro hnutí.

Blanqui, který víc než kdo jiný zosobňoval tuto teorii spiknutí, muž, který zaplatil svou slepou oddanost této ideji celoživotním žalářem, ke konci vyřkl slova, jež představovala celý program: *Ani Boha, ani pána!*

III.

Iluze, že by vláda mohla být svržena tajnou společností a ta by potom zaujala její místo, je omylem, kterého se dopustily všechny revoluční organizace buržoazie od roku 1820. Existuje ale mnoho dalších případů, jež to dokazují.

Jakou obětavost, sebezapření a vytrvalost prokázaly tajné spolky mladé Itálie, a i přesto toto nemírné nasazení, všechny oběti italské mládeže a oběti na životech se vševědi z řad buržoazie a monarhistů nepoučili.

To stejné se stalo v Rusku. Málokdy se v minulosti najde organizace, která by za pomoci tak málo prostředků dosáhla tak vynikajících výsledků jako ruská mládež a která by byla tak energická a tolik dokázala jako Výkonný komitét. Otrásl zdánlivě neotřesitelným kolosem - carismem - a znemožnil autokratickou vládu v Rusku. A i přesto jsou naivní ti, jež si namlouvají, že by mohl Výkonný komitét převzít vládu v ten den, kdy padne Alexandrova koruna.

Ti opatrnější, kteří si chtějí udělat jméno zatímco revolucionáři hynou, ti, jež čas od času uroní slzu na hrobech hrdinů a jež se vydávají za přátele lidu: to jsou ti, kteří vyplní prázdné místo ve vládě a budou se chtít vrátit zpátky.

Je to nevyhnutelné, osudné a nemůže tomu být jinak, neboť to nejsou ani tajné spolky ani revoluční organizace, jež by vládě zasadili poslední smrtelnou ránu. Jejich historickou úlohou je připravovat půdu pro revoluci. A jakmile je tato podmínka splněna a vnější okolnosti jsou příznivé dalšímu vývoji, pak přijde poslední úder, ale nevyjde z iniciativy skupiny, ale z mimo organizační strukturu stojícího lidu.

31. srpna 1870 se Paříž na příklad Blanquiho odmlčela. O čtyři dny později oznámil demisi vlády. Ale v tomto momentě už iniciátory hnutí nebyli blanquisté, ale byl jím lid, milióny, které svrhly prosincovou vládu a jež už dva roky oslavovaly šašky a žvanily.

Když už je jednou revoluce na spadnutí, panuje odpovídající atmosféra a vítězství je jisté, pak se k hnutí přidávají tisíce lidí, jež by tajné spolky nikdy neovlivnily. Přiletí jak supi na bitevní pole, aby se přidali k drancování a pomohly zasadit poslední ránu. Davy si své vůdce nevybírají z řad opravdových

a nesmiřitelných spiklenců, ale z řad iluzionistů a kejklřů - tak hluboce jsou přesvědčeni o nutnosti mít vůdce.

Spiklenci, kteří se drží iluze diktatury tak nevědomky uvolňují cestu k moci svým vlastním nepřátelům.

Pokud tohle všechno platí v případě revoluce nebo lépe řečeno politických bouří, o to více to platí v případě revoluce, kterou předvídáme my - *sociální* revoluce. Pokud dopustíme, aby se vyvinula jakákoliv moc vyžadující poslušnost, skončí revoluce hned v počátku. Dobro, pro které revoluce vypukla se neuskuteční a škody budou nedozírné.

Viděli jsme, jak v minulém století polský revoluční diktátor Koščuško dekretem zrušil nevolnictví - a nevolnictví bylo ještě dalších osmdesát let. Viděli jsme Konvent, dekret o rozdělení půdy zabavené feudálům - jako mnoho jiných byl i tento dekret pouhou mrtvou listinou, protože kdyby chtěli rolníci přerozdělit půdu, museli by zahájit novou revoluci a nevidět ji jen v dekretech.

Aby mohl lid definitivně vzít sociální bohatství do svých rukou, musí se osvobodit od poddanství, na které si až moc zvyknul, musí myslet vlastní hlavou a kráčet kupředu bez toho, aby se staral o něčí nařízení. Protože právě toto znemožňuje i té nejlepší diktatuře nechat revoluci ustrnout na místě.

A když už i ta nejideálnější revoluční vláda nenachází žádnou novou sílu a neumožňuje další vývoj revoluce, nemůže od její reorganizace očekávat žádnou změnu k lepšímu.

Ekonomická reorganizace, která bude výsledkem revoluce, bude tak velkolepá a důkladná a změní všechny názory na dnes běžné vlastnictví a obchod natolik, že bude pro jednoho nebo i víc jedinců nemožné předvídat ony společenské formy, které vyvstanou v budoucnu. Vypracovat je může pouze kolektivní duchovní práce mas. Splnění mnoha různých podmínek a potřeb, jež vyvstanou den po odstranění soukromého vlastnictví, vyžaduje ochotu a obětavost všech duší v zemi. Každá venkovní autorita by byla pouze překážkou nutné organické práce a zároveň by byla zdrojem rozpolcenosti a nenávisti.

Je tedy nejvyšší čas vzdát se konečně této často vyvrácené i draze zaplacené iluze - ideje revoluční vlády. Je na čase si konečně přiznat, že *vláda nemůže být revoluční*.

Připomínají nám Konvent, ale nesmíme zapomenout, že těch několik málo opatření Konventu nebylo nic víc než potvrzení tehdejších událostí. Jak řekl Victor Hugo: Danton ovládal Robespiera, Marat střežil a kontroloval Dantona a Marat sám byl ovládán Cimourdainem - ztělesněním "skvělých" klubů a rebelů. Jako každá vláda, která jí předcházela a následovala, nebyl Konvent ničím jiným než přítěží na bedrech lidu.

Historické události jsou v tomto případě tak jednoznačné, neuskutečnitelnost revoluční vlády a zhoubnost všeho, co s tímto pojmem spojujeme je tak jasná, že nám případně těžké vysvětlit neústupnost, s jakou socialisté lpí na ideji vlády. A přesto je vysvětlení velice jednoduché. I přesto, že se přívrženci tohoto směru nazývají socialisty, mají úplně jinou představu o sociální revoluci než my. Pro ně a pro celou radikální buržoazii je sociální revoluce spíše věcí daleké budoucnosti, o které není nutno nyní uvažovat. O čem vskutku sní, co se ale neodvažují vyslovit, je něco úplně jiného. Je to realizace vlády podobné té ve Švýcarsku nebo Spojených státech, s určitými pokusy o zestátnění, jež chytře nazývají "veřejnými službami". Je tam něco z ideálu Bismarckova a onoho krejčího, jež se stane prezidentem Spojených států. Je to do budoucna udělaný kompromis mezi požadavky širokých vrstev socialistů a sklony buržoazie. Rádi by byli všechno vyvlastnili, ale nemají odvalu to provést a tak to odsouvají na další století a před bitvou vyjednávají s nepřitelem.

My, kteří jsme rozpoznali blížící se chvíli vysvobození nemůžeme zaváhat, jdeme nezadržitelně naší cestou a nebereme ohled na ctižádostivce, kteří se pokouší ovládnout nás i naši budoucnost.

Dost bylo vlády! Uvolněme místo lidu, anarchii!

Petr Kropotkin
Revoluční vlády
1882

Získáno 3. 6. 2023 z <https://proletarchiv.yolasite.com/>

V literatuře se uvádí nejrůznější data vydání (1880, 1892). Jako nejpravděpodobnější se jeví následující zdroj - "Le Gouvernement pendant la révolution". ('Le gouvernement révolutionnaire' in *Le Révolté*, 9, 16 September; October 14, 1882. - *Proletarchiv*
Zformátováno pro účely AK.

anarchistickaknihovna.org